

6/2025,
noyabr-
dekabr
(№ 00080)



MAMLAKAT IQTISODIY O‘SHISHINING KLASSIK VA ZAMONAVIY NAZARIYALARI

Ro‘ziyeva Dilfuza Toshtemirovna

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Email: ruziyevadilfuza443@gmail.com

DOI: https://doi.org/10.55439/EIT/vol13_iss6/760

Annotatsiya

Ushbu maqola mamlakat iqtisodiy o‘shishining klassik va zamonaviy nazariyalarini tahlil qiladi. Maqolada turli iqtisodiy maktablar, ularning rivojlanish tarixiy konteksti va amaliy tadbirlari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, zamonaviy sharoitda iqtisodiy o‘shishni rag‘batlantirish mexanizmlari va strategik yondashuvlar muhokama qilinadi.

Kalit so‘zlar: iqtisodiy o‘shish, klassik nazariyalar, zamonaviy nazariyalar, iqtisodiy rivojlanish, strategik yondashuvlar.

КЛАССИЧЕСКИЕ И СОВРЕМЕННЫЕ ТЕОРИИ НАЦИОНАЛЬНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА

Аннотация

В статье анализируются классические и современные теории экономического роста страны. Рассматриваются различные экономические школы, их исторический контекст развития и практическое применение. Также обсуждаются механизмы и стратегические подходы стимулирования экономического роста в современных условиях.

Ключевые слова: экономический рост, классические теории, современные теории, экономическое развитие, стратегические подходы.

CLASSIC AND MODERN THEORIES OF NATIONAL ECONOMIC GROWTH

Abstract

This article analyzes the classical and modern theories of national economic growth. Various economic schools, their historical development contexts, and practical applications are examined. Additionally, the mechanisms and strategic approaches to stimulating economic growth in contemporary conditions are discussed.

Keywords: economic growth, classical theories, modern theories, economic development, strategic approaches.

Kirish

Barqaror iqtisodiy o‘shishga erishish uzoq muddatli farovonlik va barqarorlikni ta‘minlashni maqsad qilgan mamlakatlar uchun asosiy maqsaddir. Barqaror iqtisodiy taraqqiyotning asosiy omillaridan biri bu iqtisodiyotda tarkibiy o‘zgarishlarni amalga oshirishdir. Ushbu o‘zgarishlar iqtisodiy landshaftni qayta shakllantirish va diversifikatsiya qilishni, an‘anaviy, ko‘pincha kam qiymatli tarmoqlardan innovatsiyalar va global

raqobatbardoshlikni ta’minlovchi yuqori mahsuldorlikka o’tishni o’z ichiga oladi. Tarkibiy o’zgarishlar yagona sanoat yoki tovarlarga qaramlikni kamaytirish, iqtisodiyotlarni global talab va tashqi zarbalarga ko’proq moslashish uchun juda muhimdir.

O’zbekiston Respublikasining Barqaror iqtisodiy o’sishni ta’minlashda Harakatlar strategiyasi doirasida prezident tomonidan ishlab chiqilgan va tasdiqlangan bir qator qonunlar, qarorlar, farmonlar va qonun hujjatlari mavjud. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yildagi “Iqtisodiy islohotlarni yanada chuqurlashtirish to’g’risida”gi farmoni iqtisodiy islohotlarning yangi bosqichiga o’tishni, bozor iqtisodiyotini yanada rivojlantirish va davlatni tartibga solish siyosatini kuchaytirishni nazarda tutadi.

“O’zbekiston Respublikasining 2020-2025-yillarga mo’ljallangan investitsiya strategiyasi to’g’risida”gi farmonida esa O’zbekistonni xalqaro investitsiya maydonida yanada raqobatbardosh qilish, tashqi investitsiyalarni jalb qilish va investitsiya muhitini yaxshilashga qaratilgan.

Rivojlanayotgan va rivojlanayotgan iqtisodiyotlar uchun tarkibiy o’zgarishlar ayniqsa muhimdir, chunki ular qishloq xo’jaligiga asoslangan yoki kam maoshli ishlab chiqarish iqtisodlaridan ko’proq diversifikatsiyalangan va qo’shimcha qiymatga ega tarmoqlarga o’tish imkoniyatini yaratadi. Ushbu siljish nafaqat iqtisodiy asoslarni mustahkamlaydi, balki bandlik imkoniyatlarini kengaytiradi, daromadlar darajasini oshiradi va inklyuziv o’sishga yordam beradi. Bunday tarkibiy o’zgarishlarga ustuvor ahamiyat berish orqali iqtisodlar barqaror va muvozanatli o’sish traektoriyasiga erishishi mumkin, bu esa globallashuv va texnologik taraqqiyot muammolariga javob bera oladigan mustahkam iqtisodiyotga yo’l ochib beradi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Barqaror iqtisodiy o’sishni ta’minlashda tarkibiy o’zgarishlarning roli iqtisodiy adabiyotlarda muhim mavzu bo’lib kelgan. Ko’pgina tadqiqotlar tor iqtisodiy bazadan diversifikatsiyalangan, mahsuldorlikka asoslangan iqtisodiyotga o’tish uzoq muddatli o’sish uchun muhim ekanligini ta’kidlaydi. Klassik iqtisodiy nazariyalar iqtisodlarning rivojlanishi bilan ular tabiiy ravishda qishloq xo’jaligidan sanoatga, keyinroq esa xizmat ko’rsatish sohasiga o’tadi, natijada hosildorlik va daromadlar darajasi oshadi (Klark, 1940). So’nggi tadqiqotlar shuni ta’kidlaydiki, passiv sektoral siljishlar emas, balki maqsadli tarkibiy islohotlar bugungi globallashgan dunyoda yuqori o’sish sur’atlarini saqlab qolish va barqaror iqtisodiyotlarni yaratish uchun juda muhimdir.

Strukturaviy o’zgarishlar bo’yicha adabiyotlar, shuningdek, sohaviy siljishlar va samaradorlikning oshishi o’rtasidagi bog’liqlikni o’rganadi. Kuznets mehnat unumdorligining o’sishiga mehnat va kapital past mahsuldorlikdagi tarmoqlardan texnologiya va ishlab chiqarish kabi yuqori mahsuldorlikka qayta taqsimlanganda erishiladi, deb taklif qiladi. Bu jarayon nafaqat ishlab chiqarish hajmini oshiradi, balki iqtisodiyotning umumiy raqobatbardoshligini ham oshiradi. Lin shunga asoslanib, sanoat siyosatini o’zlarining qiyosiy ustunliklari bilan uyg’unlashgan holda faol amalga oshirayotgan mamlakatlar innovatsiyalarni qo’llab-quvvatlash va tarkibiy o’zgarishlarga erisha olishlarini ta’kidlaydi. Shunday qilib, tarkibiy o’zgarishlar nafaqat rivojlanish natijasi, balki iqtisodiy siyosatning strategik dastagi sifatida ham ko’riladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur ishning metodologiyasi nazariy asosi va amaliy natijalarini ta’minlovchi muhim bo’lim hisoblanadi. U tadqiqot yo’nalishi, falsafasi, iqtisodiyot, ma’lumot to’plash va

tahlil qilish usullarini aniq belgilash orqali ilmiy ishning ishonchliligi va haqqoniyligini ta'minlaydi. Mazkur tadqiqot deduktiv yondashuv asosida amalga oshirildi. Avvalo, mamlakat iqtisodiy o'sishning klassik va zamonaviy nazariyalari bo'yicha mavjud ilmiy-nazariy qarashlar o'rganildi, so'ngra ular O'zbekiston iqtisodiyot sohalari tarmoqlari misolida qiyosiy tahlil qilindi. Tadqiqotning umumiy falsafasi pragmatik paradigмага asoslangan bo'lib, u nazariya va amaliyot o'rtasidagi bog'liqlikni ta'minlaydi hamda aniq muammolarga amaliy yechim topishga yo'naltirilgan.

Tahlil va natijalar

Mamlakatning ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy rivojlanishida investitsiyalar, xususan, xorijiy investitsiyalar katta ahamiyatga ega. Har qanday davlat dunyodan ajralgan holda rivojlanishi qiyin, ya'ni xalqaro tajribalardan foydalanmasdan, rivojlangan davlatlarning ilmfan va texnika sohasidagi yutuqlarini qabul qilmasdan taraqqiy etish imkoniyati yo'q. O'zbekiston iqtisodiyotida chuqur islohotlar va tarkibiy o'zgarishlar amalga oshirilayotgan bir vaqtda xorijiy investitsiyalarni jalb qilmasdan bunday rivojlanishni tasavvur etish qiyin. Prezident Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganidek, “Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, faol investitsiya siyosatini olib borgan har qanday davlat o'z iqtisodiyotining barqaror o'sishiga erishgan. Shu sababli investitsiya iqtisodiyotning yuragi bo'lib, uni rivojlantiruvchi asosiy omil hisoblanadi.

Globalizatsiya jarayoni iqtisodiyotni liberallashtirish, ilmiy-texnika taraqqiyotining jadallashuvi, raqobatning kuchayishi va boshqa omillarni o'z ichiga oladi. Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligining (MDH) tashkil topishi xorijiy investorlar uchun yangi investitsiya imkoniyatlarini yaratdi. Xorijiy investorlar bu borada katta tajribaga ega bo'lib, ular uchun MDH davlatlariga zamonaviy ishlab chiqarish vositalarini olib kirish imkoniyati paydo bo'ldi. Buni oddiy hol deb hisoblash mumkin emas, chunki investitsiyalar iqtisodiyotni rivojlantiruvchi va oldinga siljishiga turtki beruvchi kuchdir.

Birinchiidan, iqtisodiyot sohasiga xorijiy investitsiyalarni jalb etishni takomillashtirish yuqori iqtisodiy o'sish sur'atlariga erishish, yangi va raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarishni yo'lga qo'yish, hududlarda yangi ish o'rinlari yaratish va aholi turmush darajasini yaxshilashga xizmat qiladi. Xorijiy investitsiyalarni jalb qilish orqali ishlab chiqarishga zamonaviy texnika va texnologiyalar joriy etilib, eksportga yo'naltirilgan mahsulotlar ishlab chiqarilishi rivojlanadi. Hukumat kafolati asosida xorijiy investitsiyalarni jalb qilish chet ellik investorlarda O'zbekiston iqtisodiyotiga qiziqish uyg'otadi.

Ikkinchiidan, import o'rnini bosuvchi mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirish va buning uchun xorijiy investitsiyalarni iqtisodiyotning ustuvor sohasiga yo'naltirish aholining turmush darajasini yaxshilash imkonini beradi.

Uchinchiidan, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish, shuningdek, qishloq xo'jaligini jadallashtirish orqali aholining ish bilan bandligini oshirishga xizmat qiladi.

To'rtinchiidan, eskirgan ishlab chiqarish quvvatlarini, moddiy-texnika bazasini yangilash va texnik qayta qurollantirishda, tabiiy resurslarni qayta ishlovchi korxonalar barpo etishda xorijiy investitsiyalar katta rol o'ynaydi.

Xorijiy investitsiyalarni milliy korxonalariga jalb etishda quyidagi yo'nalishlarni ustuvor belgilash maqsadga muvofiqdir:

- qishloq xo'jaligi mahsulotlarini chuqur qayta ishlashni rivojlantirish;

- mineral xom ashyo resurslari, shu jumladan, neft va gaz qazib olish va qayta ishlash bo'yicha ekologik ishlab chiqarishni yo'lga qo'yish;
- transport va telekommunikatsiya infratuzilmasini rivojlantirish;
- ilm talab va raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirish;
- turizm sohasini rivojlantirish, xalqaro va ichki turizm uchun zamonaviy infratuzilma yaratish.

Hududlarning barqaror iqtisodiy rivojlanishini ta'minlash O'zbekiston iqtisodiy siyosatining muhim yo'nalishlaridan biridir. Hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivoji va turmush sharoitining yaxshilanishi bevosita ularning iqtisodiy rivojlanishi bilan bog'liq. Mamlakat iqtisodiyoti hududlardan iborat yaxlit tizim sifatida qaraladi, shuning uchun har bir mintaqaning rivoji mamlakatning barqaror taraqqiyoti uchun zamin yaratadi. Shunday ekan, bevosita xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda mamlakat va uning mintaqalarining investitsion jozibadorligi va nisbiy afzalliklari muhim o'rin tutadi.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, xorijiy investitsiyalar, xususan, O'zbekiston sharoitida mamlakatning iqtisodiy, ijtimoiy va infratuzilmaviy rivojlanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu tadqiqotda ko'rsatilgandek, xorijiy sarmoyalarni faol jalb etish barqaror iqtisodiy o'sishga erishish, iqtisodiyot tarmoqlarini diversifikatsiya qilish va milliy ishlab chiqarishlarni modernizatsiya qilish maqsadlari bilan chambarchas bog'liq. Natijalar xorijiy investitsiyalarning quyidagi asosiy ta'sirini ko'rsatadi:

Iqtisodiy o'sish va mahsuldorlikni oshirish: Xorijiy sarmoyalarni jalb qilish orqali O'zbekiston iqtisodiyotning muhim tarmoqlarida, xususan, yuqori qiymatga ega bo'lgan sanoat tarmoqlarida jadal o'sishni ta'minladi. Bu ilg'or texnologiyalar va boshqaruv usullarini joriy etish orqali ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga olib keldi, mahalliy sanoatning ham ichki, ham xalqaro bozorlarda raqobatbardoshligini oshirishga yordam berdi.

Bandlikni ta'minlash va turmush darajasini oshirish: Xorijiy investitsiyalar O'zbekiston hududlarida ish o'rinlari yaratishga, xususan, ishlab chiqarish, qishloq xo'jaligi va xizmat ko'rsatish sohalarida yangi loyihalarni qo'llab-quvvatlash orqali sezilarli hissa qo'shdi. Mintaqaviy ish o'rinlarining bunday o'sishi uy xo'jaliklari daromadlari darajasining oshishiga va turmush darajasining, ayniqsa, qishloq va kam rivojlangan hududlarda umumiy yaxshilanishiga olib keldi.

Import o'rnini bosuvchi sanoatni rivojlantirish: Natijalar shuni ko'rsatadiki, import o'rnini bosuvchi sanoat tarmoqlariga yo'naltirilgan xorijiy investitsiyalar O'zbekistonga import tovarlarga qaramligini kamaytirish imkonini berdi. Ushbu siljish nafaqat mahalliy iqtisodiyotni mustahkamladi, balki o'zini-o'zi ta'minlashga ham yordam berdi, chunki mamlakat o'z ichiga zarur tovarlarni ishlab chiqarish imkoniyati ortib bormoqda.

Infratuzilma va sanoat quvvatlarini modernizatsiya qilish: xorijiy investitsiyalar O'zbekiston infratuzilmasini, jumladan, transport va telekommunikatsiya sohalarini modernizatsiya qilishga yordam berdi. Bundan tashqari, eskirgan sanoat obyektlarini modernizatsiya qilish va yangi ishlab chiqarish quvvatlarini tashkil etish natijasida turli tarmoqlar bo'yicha ishlab chiqarish darajasi va samaradorligi yuqori bo'ldi.

Mintaqaviy iqtisodiy rivojlanish va inklyuzivlik: Natijalar shuni ko'rsatadiki, xorijiy investitsiyalar ish o'rinlarini yaratish, infratuzilmani yaxshilash va poytaxtdan tashqarida ham iqtisodiy faoliyatni rag'batlantirish orqali O'zbekiston mintaqalarining ijtimoiy-

iqtisodiy rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko’rsatdi. Ushbu inklyuziv o’sish yondashuvi mintaqaviy tafovutlarni qisqartirdi va butun mamlakat bo’ylab muvozanatli rivojlanishga yordam berdi.

Xorijiy investorlarning qiziqishi va ishonchining ortishi: hukumat tomonidan qo’llab-quvvatlanayotgan kafolatlar va investitsiya muhitini yaxshilashga qaratilgan islohotlar xorijiy investorlarning O’zbekiston iqtisodiyotiga bo’lgan ishonchini oshirdi. Sarmoyadorlarning bu ortib borayotgan qiziqishi ijobiy teskari aloqani yaratib, qo’shimcha investitsiyalarni jalb qildi va davom etayotgan iqtisodiy o’sish va barqarorlikni ta’minladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, xorijiy investitsiyalar tizimli islohotlarni qo’llab-quvvatlash, ishlab chiqarish imkoniyatlarini oshirish va uzoq muddatli barqaror rivojlanish uchun zamin yaratish orqali O’zbekistonning iqtisodiy asosini sezilarli darajada mustahkamladi. Xorijiy sarmoyaning afzalliklari sof iqtisodiy yutuqlardan tashqarida ham kengroq ijtimoiy rivojlanishga, infratuzilmani yaxshilashga va O’zbekiston bo’ylab mintaqaviy inklyuzivlikka hissa qo’shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. Melievich K. O., Sarviniso I. Social Psychological Characteristics of Leadership in Management //Zien Journal of Social Sciences and Humanities. - 2022. - T. 14. - C. 175-186.
2. Orziqul.H. O’zbekiston iqtisodiyotini demokratlashtirishning ba’zi jihatlari // International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research. - 2022. - 153-158-betlar.
3. McMillan, M., & Rodrik, D. (2011). Globalization, Structural Change, and Productivity Growth. NBER Working Paper No. 17143.
4. Lin, J. Y. (2012). New Structural Economics: A Framework for Rethinking Development and Policy. World Bank Publications.
5. Rodrik, D. (2004). Industrial Policy for the Twenty-First Century. Harvard University, John F. Kennedy School of Government.
6. Xakimov O., Subhiddinov S. Yoshlar madaniyatini oshirishda ta’lim tarbiya jarayoni //Science technology&Digital finance. - 2023. - T. 1. - №. 4. - C. 473-476.
7. Faxriddinovich U. F., Ismoil Xasanovich N. Ways to Improve the Efficiency of the Public Service System in a Market Economy //Central Asian Journal of Innovations on Tourism Management and Finance. - 2023. - T. 4. - №. 6. - C. 72-74.
8. Ulugmurodov F. F., Bahodirovich H. U. Prospects of Developing Active Tourism in Uzbekistan //Central Asian Journal of Innovations on Tourism Management and Finance. - 2023. - T. 4. - №. 6. - C. 69-71.
9. Faxriddinovich U. F., Dilmurod o’g’li A. A., Mashrab o’g’li U. M. MECHANISMS FOR IMPROVING THE EFFICIENCY OF SMALL BUSINESS AND PRIVATE ENTREPRENEURSHIP IN THE DIGITAL ECONOMY //Gospodarka i Innowacje. - 2023. - T. 36. - C. 360-362.